

sition iøvrigt næppe helt til sin ret. På tilsvarende måde er forfatterens velvillige bedømmelse af Edward III.s taktiske begavelse naturlig på baggrund af den omvurdering, han foretager. Det forekommer mig dog unødvendigt at fremhæve muligheden af, at kongen kan have taget ved lære af sin faders skæbnesvangre fejltagelser.

Det nye billede af Edward III fører til den i og for sig ikke uberettigede konsekvens, at hans kongemagt på mange måder repræsenterer et antiklimaks til Henrik III.s sejge kamp mod det engelske aristokrati og Edward I.s håndfaste styrkelse af sin magt. Edward III accepterer stort set de vilkår, de engelske baroner havde forlangt af faderen i en form for samarbejde. McKisack fremhæver med rette, at det sikkert har været denne omstændighed, der forklarer, at kongen kunde samle det engelske folk om sig i et nationalt samarbejde mod Frankrig, og at det engelske samfund i modsætning til det franske kunde gå med til at stille sine ressourcer til rådighed for kampen mod Frankrig. Selvom man således kan diskutere enkeltheder i McKisacks nyvurdering af Edward III, må hans rekonstruktion som helhed karakteriseres som overbevisende, og hans fremstilling må modtages med taknemmelighed som et up to date standardværk.

E. Ladewig Petersen.

Den amerikanske historiker professor W. K. Jordans bog *Philanthropy in England 1480—1660* (Allen a. Unwin, 1959, 410 sider) er et pionerarbejde, som paakalder betydelig interesse. Mig bekendt har ingen hidtil forsøgt at foretage en kombineret tvær- og længdesnits undersøgelse og analyse af denne art. Formaålet fremgaar klart af undertitlen *A Study of the Changing Pattern of English Social Aspirations*. Professor Jordan har valgt at søge et tidsrum belyst, i hvilket det var venteligt, at donationer ville faa et andet mønster, idet den første periode, han vælger at belyse, er senkatolicismens — dog ført helt frem til 1540. Han slutter med perioden 1640—1660, om hvilken det kunne ventes, at revolution, borgerkrig, puritanisme og Cromwellianisme satte sit særlige præg.

Det af ham nyttede kildemateriale er stort, men maa vel dog betegnes som ensidigt. De endnu intakte arkivfonde fra the «pre-rogative courts» i Canterbury og York er blevet eksploiterede. Af alle testamenter, hvis gyldighed her er blevet prøvede, er alle bestemmelser om donationer blevne ekstraherede for ialt 10 grevskaber, dækkende ca. en trediedel af England. Vigtigt og afgørende

er at London er indbefattet, derimod kun een større engelsk provinsby, Bristol. Valget af de grevskaber, der er inddraget i undersøgelsen, kan maaske omtvistes. Gærne havde man set forholdene i Wiltshire, Gloucestershire og Suffolk belyst. Vigtigt er at Yorkshire og Lancashire er blandt de i undersøgelsen medindbefattede grevskaber. Det kan ikke undre, at donationer til kirkelige formaal efter 1540 er stærkt dalende. Og naar det allerede for de følgende aartier kan noteres, at donationer med formaal at støtte de fattigste er stigende, betyder det dog ikke andet, end at dette ikke længere betragtedes som en særlig kirkelig opgave.

Forfatteren har foretaget en gruppeinddeling af donatorerne. Vi faar besked om højadelens, gentryens (opdelte i to grupper), the yeomens og endda the husbandmens donationer. Særligt kan her bemærkes, hvor lidt der er ydet fra højadelen. Forfatterens bemærkning om, at højadelen havde for mange andre forpligtelser til ogsaa at kunne vise godgørenhed, er næppe helt relevant. Meget vel kan den daglige byrde dog have været stor. Et fingerpeg herom kan være, at højadelens donationer først og fremmest tog sigte paa at afhjælpe akut nød. Illustrerende er den hyldest, som jarlen af Huntingdon, Henry Hastings, blev til del efter sin død i 1595 i »The Crie of the Poor«, hvori det siges: »To poor and to needy, to high and to low, Lord Hastings was friendly, all people doth know. His gates were still open the stranger to feed and comfort the succourless always in need. . . He built up no palace, nor purchased no town, but gave it to scholars to get him renown. . . No groves he enclosed nor felled no wood, no pastures he paled to do himself good, to commons and country he lived a good friend, and gave to the needy what God did him send« (citeret efter Neale: *The Elizabethan House of Commons*, s. 39). Anm. skal tilføje, at han var gift med en Dudley og saaledes svoger til jarlen af Leicester og at han havde sine godser i Leicestershire. Om hans fremtrædende position er det tilstrækkeligt at nævne, at han fra 1572 var Lord President of the Council of the North. Hvad der giver ham en særstilling er dog, at han var puritaner. — Baade om høj- og lavgejstligheden noteres, at for begge gejstlige klasser var interessen for at sikre uddannelse ved universiteter som skoler fremherskende. 63,5% af højgejstlighedens donationer havde saadant formaal, 44% af lavgejstlighedens. Medens denne sidste gruppe reserverede 26% af deres donationer til poor relief, havde kun 10% af højgejstlighedens donationer dette formaal.

Bybefolkningen er delt op i »merchants«, handlende, haandværkere, en gruppe bestaaende af embedsmænd og »common-lawyers«. »The merchants« stjæler unægtelig billedet. Af samtlige

donationer inden for hele det behandlede tidsrum tegner disse sig for 43%. En analyse af disses donationer har da særlig interesse. Som for de øvrige samfundsklasser gælder det, at omtrent halvdelen af donationer i tiden 1480—1540 havde kirkeligt formaal. I samme tidsrum havde 23% af donationerne til formaal at afhjælpe fattigdom. Allerede i tiden 1541—60 havde billedet skiftet. 8,4% af donationerne gik til kirkelige formaal, 43% til fattigforsorg. 21% doneredes til uddannelse mod 9% i den foregaaende periode. En gruppe, som forfatteren kalder »social rehabilitation«, tegner sig for 16% af donationerne mod 7% i den første periode. I den elizabethanske tidsalder er der en variation i mønstret, idet fattigforsorg og uddannelse begge doneres med 32% og »social rehabilitation« med 24,5% af samtlige donationer, men atter i tiden 1601—40 dominerer donationer, der har afhjælpning af fattigdom til formaal, med 45% af samtlige donationer, medens 26% testamenteredes til uddannelse. 12% doneredes til kirkelige formaal. Variationerne for tiden 1641—60 er ikke store. Det fremhæves af forfatteren, at denne vigtige samfundsklasses donationer i reglen var store. Tanken melder sig, at donatorerne har ønsket deres navn bevaret for eftertiden takket være en stor og samfundsnyttig donation. Heri er der da et fremtidsperspektiv.

Forfatteren har indføjet lidt materiale over bidrag og gaver givet i levende live bl. a. til reparation eller bygning paa kirker m. m. Dette er dog sikkert kun en ringe brøkdelt af saadanne gaver. Næppe er det muligt at finde frem til en maaling af godgørehed, øvet til stadighed af de bemidlede klasser til afhjælpning af fattigdom. Indtil sidste verdenskrig var saadan godgørehed særligt karakteriserende for England.

Forfatteren har fortjeneste af at have fremhævet den lovgivning i slutningen af Elizabeths regeringstid, der sikrede, at donationer blev anvendte efter det af testator udtrykte ønske. Svagheder er der ogsaa i professor Jordans arbejde. Ved sammenligningen af de forskellige tidsrum lader han bevidst den stærke prisstigning, der inden for tidsrummet han har behandlet fandt sted, ude af betragtning. Man maa derfor læse hans betragtninger med meget forbehold og helst selv studere hans rige tabellariske materiale. Af dette kan klart udkæses, at donationerne, ikke mindst købmandsklassens, var særligt store i tidsrummet 1601—40. I dette tidsrum udgjorde de 48% af samtlige donationer. Det undrer næppe, at donationerne ogsaa fra denne rige samfundsklasse faldt noget i tidsrummet 1641—60. Dog synes den at have klaret sig bedre end andre samfundsklasser. Dens donationer udgjorde for dette tidsrum 53% af den samlede donationsmasse.

Astrid Friis.